

LIZARDI, OLERKARI

Aurten ditugu 50 urte Lizardi il zala. Larregi ez, baiña naikoa egin da or-emen aren eriotz-muga al-bait ondoren ospatu al izateko. Itzaldiak, jaiak, alkar-izketak, mai-ingurukoak, poesi-batzaldiak, liburuak eta abar... Izan be, ori ta geiago merezia dogu zarauztar olerkari punterengo au. ZER'ek bere are-garautxoaz ezarri nai izatea, ospakizun txalogarri orrei nunbait, ezta arrigarri.

A Tolosa'n, 1933'an, il zanean ni Begoña'n nen-goan irugarren Teologi-urtea ikasten. Biotza dardarazo euskun jazokun orrek, eta berezkoa zan guk aren eriotzan min artzea: garai aretako euskal goranai bizian, bete-beteaz esku-artuak genbiltzan gu be.

Naiz-ta gu oraindik asi-barri, axe genduan izar dirdaitsu. Or ziran Orixe, Lauaxeta, Loramendi, Jau-tarkol... Baiña Lizardi'k eroaskuzan begiak eta biotzak.

Lur-jota lez itxi ginduzan aren itzaltzeak; ez, alan be, lanerako gogo barik, eta aurrera jo genduan geure arloan.

Aren utsunea bete nairik? Bai orixe! Eta ondo-rengo gerra zitala, ekaitz ikaragarri lez, gaiñera jausi ez ba'litzakigun, eta langille amorratu areik, ia danak, batzuk illak eta beste batzuk erbesteratuak izan ez ba'litzaz, Lizardi, gailen-gailen zala, gaiñetik pasa ta aurrerago egiteko beste adore ta kemenez gentozan orduko euskal idazle ta poetok.

LIZARDI, EUSKALTZALE

Zarautz'en jaio zan Lizardi, 1896-4-18'an.

Amaika urteko zala, Tolosa'ra aldatu zan bere sendia.

Bere ikasteak, ba, lenengo Zarautz'en eta gero bigarren maillakoak Tolosa'n egin ebazan; batxiller amaitzerakoan, lege-karrera ikasi eban Madrid'en.

Ondoren, 1917'tik, «Perot» Metal-Eun fabrikan asi zan lanean, laster bertako jerente izatera eldurik.

Eredugarria izan zan aren gaztaroa. Zuurra ta biotz-onekoa zalako, adiskide ta lagunak errez beraganatzen zituan; beste aldetik, katoliku zintzo lez zeatz eta meatz beteten ebazan bere eginkizunak: fede aundiko ta Jainko-zale errimea zan.

Begoña'ko eliza nagusian ezkondu zan, 1923-2-2'an, Frantziska Eizagirre'rekin. Ama ta senar-emazte, pozik bizi ziran Tolosa'n euren seme-alabak azteko lanari ekiñik.

Garai ontan, amar urtetan, jan bear eben ogia irabazteari itxi barik, euskaltasunari be berea emoten alegindu zan. Zelako ardurea erakutsi euskun umeak batez be euskaltzaletuten! Itzaldi, antzerki, euskal-egun, bertsolari, olerki jai, amaikatxo joan-etorri izan zituen!

Orrez gaiñera, euskera sakon ikasirik, eta gero ta geiago sakondu naiez, aren idatzi bearra, itz-lauz eta bertsoz, gure izkuntza «aundiki-soiñekoz yantzi-bearezko leiaketa gorrian».

Eta, azkenez, 37 urte bete bage, Tolosa'n il zan Lizardi, 1933-3-1'an, igande arratsaldeko iru t'erdi-tan. «Otoitz egin, zerura nadin», esaten eban pittintxo bat lenago; eta bere umeai: «Ene kutunok, agur; ononak izan», pa gozo ostean, bedeinkatzen ebazala. Berak kanta eban Egun aundirako bidea artu euskun gure olerkaririk onenak. Euskal-erri osoak negartu eban Lizardi'ren eriotza.

Gizona, apurka apurka, ornidu oi zanez eta jakitez. Edozein gaitan, jakiña. Lizardi etzan egotik su-durrera euskaltzaletu, ezta euskal idazle itsumustuan gertatu be; mintzatu ta irakurriaz biurtu zan euskal-

tzale, ta ikasi ta idatziz, euskal idazle. Eta nai doguna ekiñaren ekiñez lortu oi dogu.

Batxillerra amaitu ebanean, ia euskera barik aurkitu zan, eta barrero euskeraz ikasten asi bear. Lege-karrera ikasten astean, beraz, euskeraz be sakonki ikasten asi zan, eta gogo ta borondate sendo baten jabe zanez gero, sustraiz aztertu ta ikasi eban bere aberri-izkuntza.

Berak diñoskunez, gaiñera, ume zalarik konturatu zan barruan eroian kantanaiaz. Ortarako gizamintzoa menderatu bear, naitaez.

Kanta-irrika orri nasaitasuna emoteko, zein izkuntzaz jardungo ete eban? Erderaz ederto ekian Lizardi'k. Zein izkuntzari oratu, erderari ala euskerari? Baiña ez. Askatu zan tentaldi ortatik. Naiz-eta nekeak neke izerdia atera-bear, ak bere asaben izkera ikasiko eban.

Legeak ikasi-ala, idazteari be ekingo dautsa, 1916'tik asita ekin be; Bilbo'ko «Euzko-Deya»-n azaldu zituan bere lenengo euskal lanak. Eragozpen ikaragarriak izan zitun orduan be euskereak, Primo de Rivera'ren denporan batez be. Baiña 1926'garen urterantza, Gipuzkoa'n lenengo ta Bizkaia'n gero, euskereari indar-arnasa emoteko euskaltzale zintzoak jagi ziran. Jaiak eratu bear ziran, jenteari kementa ezarteko; Elgoibar'en ospatu zan lenengoa, Motriku'n eta Arrasate'n gero. Arrasate'n sortu zan ainbat eder egin eban «Euskaltzaleak» bazkuna.

Sekulako lana burutu euskun Lizardi'k urrengo urteetan, orduko aldizkari ta egunerokoetan idatziaz batez be, ari ta oni zirika egiñik, urlia ta sandia euskal lanean ipiñiaz. Ordukoak ditu bere olerki ta prosazko lanik bikaiñenak; ordukoak ainbat eta ainbat artikulu, larogetik gora, prentsari, olerkiari, irakas-tolari, antzerki ta teatroari buruzkoak, ia geienak.

Karta mordoak ditu berak idatzi ta artuak. Orduan asitakoak dira «Euskal Egunak», «Oleri-Egunak», «Euskaldun Ume-Egunak», «Bertsolari Egunak», «Kirikiño Saria» ta olakoak, euskera biztu ta ta goratu nairik.

Ordukoa dozu Lizardi'ren beste asmo eder ba bere: Euskal Egunkaria opa eban, eta ainbat egin eban asmo ori aurrera eroatearren.

Asmo ta lan guztiok zirala tarteko, izen aundia lortu euskun Euskalerra osoan, abertzaleen artean batez be. Eta eusko alderdia, ekaitz ostean zerbaite ratu zanean, Gipuzkoa Buru Batzarreko idazkari izentatu eben. Alan eta guzti be, beti alderdikoa izanagaitik, ez jakon ain gogoko politika-ekintza, eta euskal arloari beru-belarri lotua ebillen egundo be aspertu barik.

LIZARDI, OLERKARI

Olerkari bete-betea dozu Lizardi, Naiz-ta au ta bestea iñoiz esan euren buruak bakarrik goi ikusi

gura dabezanak, oraindik ez jaku iñor be zarauztar au eldu zan goi-maillara eldu.

Umetatik ekarren oler-miña ozka bizian, eta auxe landu eban gogotik aziaz eta gizonduaz joialarik be.

Lizardi etzan goizetik gabera idazle ta olerkari aurkitu, arian-arian egiñaren buruz baiño.

Etzan ugarikor izan, urri ta neurtua baiño. Zorrotza bere buruaz bai gogapenetan eta bai azaleko eder-garrietan. Bietan giar eta dotore; gogai aldetik barri ta azalari dagokionez oso-oso.

Legeak ikasten ebillela asi zan, 1916'an ain zuzen, olerkitxoak be idazten; erbestetar olerkiak irakurten eta barruko eder-kerari ikara eragiten. 1933'an poesi-liburu bat emon euskun, «Biotz-begietan», eta emen aurretik eginda eukazanetatik 21 sartu zituan bakar-bakarrik.

Bilbo'n argitaratu eban Verdes-Atxirikaren irarkolan, euskeraz ta erderaz, oso dotore. Poesi-liburu bikaiña benetan; ez aurretik, ez ondoren ez da olakorik gure euskal literaturan agertu. Orixe'ren itzaurre aberats betea dakar, adiskide miñak ziran biok eta liburu ori alik eta apaiñen argitaratzen alegindu ziran.

Metafora ta sinbolu bizi-biziekien euskal aberria eta beronen izkuntza abestu zituen batez be, eta Euskalerriko poeta lirikurik bikaiñena egin jakun.

Oraintsu, aren eriotz-muga dala-ta, barrero argitara emonak dira aren OLERKIAK, iru euskal olerkariren artean gertautako argitalpen dotore baten.

Iru atal daukaz liburuak: 1) «Biotz-begietan», 1932'an ekarri zituan olerkiakin, baiña euskeraz bakarrik; 2) «Umezurtz Olerkiak», Lizardi il ondoren Aitzol'ek egiñiko argitalpenean etozan olerkiakin, eta 3) «Euskal Pizkundera», Lizardi'k il aurretxoan buruturiko olerkiaz eta beste eraskin batzuek azorniduta.

Gutziz 340 orrialde, Donosti'ko «Erein» argitalexteak argitaratua, Eusko Jaurlaritzak, Gipuzko-eko Foru Aldundiak, Zarautz eta Tolosako udaletxeak Lizardi'ren omenetan 1983 urtean antolaturiko egitarauaren barruan burutua.

Laugarren ediziñoa dogu au. Ez da asko. Urtero argitaratzea merezi leukie Lizardi'ren olerkiak. Gaurko ainbaten txoro-bideak artezteko be, mesede aundia ekarri leikeo orrek euskal olerkiari.

Gazteak bide barri-zale ditugu beti, baita Lauaxeta, Lizardi ta Orixe be, eta onein ingurukoak; baiña zentzunezko bidetik beti.

Munduko literaturak ez dakigu aurrera ala atzera egin dauskuen azken-urteotan, baiña asko beintzat bide trakets bez dabiltzana, ba-dakigu. Gure poetak be, ez gitxi, orrean atzetik ibilli naian dakusguz. Orreik, ostera, euri-jasa ondoren potzu txikietan jagi oi diran puzpiluak besterik ez dozuz. Egin dagigun, ezer ba'gara, Lizardi'ren antzeko olerki illezkorra.

AITA ONAINDIA